

Vasárnap—hétfő vonal

KORMOS ISTVÁN ÚJ VERSEIRŐL

Számomra a földgömb legrejtélyesebb rajzolata sokáig az a Csendes-óceánt északról délnek átszelő, szaggatott vonal volt, melynek egyik felén ez áll írva: Hétfő (Greenwichtől keletre), a másikon (Greenwichtől nyugatra): Vasárnap. El-mém-mel végiggondolni e dolgot nem tudván, s a kézzelfoghatóbb elképzelés remé-nyéről vétképp lemondván ügyében, régóta titkos elhatározásom lehet, hogy elaján-dékozom valakinek, mint nagy-nagy kincset. Lehet-e mármost alkalmasabb gazdája ezentúl, mint, íme, a bolyongó N. N.?

A Yorick utáni Kormos — főszemély.

Annak idején fogott-e meg a Vonal azokkal a csodálatos nevekkal, ott keletre—nyugatra tőle? Vagy... De hát mi az, hogy *annak idején!* Hatalmas egyidejűség van, mondotta volt már a Yorick-kötet is; csak ott még a hét minden napja amúgy nevével említettett, és emberi életkorszakok különülgető tanúságjelei álltak össze, rejtettebb, egységesítő szempontjaik szerint, az elhagyható esetlegességeket félre-tolva, és az esetlegességek gyönyörű emlékeit őrizve. Az N. N.-kötetnek még a sze-rencséje is meglett viszont: az, hogy olyan rövid időt szorít majdnem vonallá, majd-nem megfajthatatlenné, rejtélyességek fogódzói nélkül (ami bizony a legnagyobb megfoghatatlanság mindig!), ám ez a rövid idő egészen képtelenül kitágul, és múlt-tak s különféle messzeségek férnek bele. Az a tökéletességnél több költői örökítok, ami a Yorick-könyv *Kihantolt sírjában* az egyik versszakot adta, ekképp:

„Te nevedet ösveny
porába írta Isten
kicsit megállt fölötte
s lábával eltörölte”

— és belefér a déli tenger „Mecsér és Miklós és Lébény között”. Ennyi minden van itt jelen; és azzal a határvonaljelleggel, amelyet felfogni nem tud az elme, rögzí-teni nem tud (mivel tudhatná! a nála hatalmasabb minőséget) az esztétikai meg-ítélés. Igazán edzettnek hihetem magam majdminden effélékben, ám korai irodalmi élményeimem kívül alig említhetnék ilyen roppant hatást, melyet — épp megközelít-hetetlenségében! — az N. N. könyvéhez mérhetnék. A zártságára gondolok, a vizio-nárius jellegére (szándékkal from épp ezt az elrettentő szót); a „megszállottságára”, ahogy önmaga minden pontját megszállva tartja önnön anyagával. Holott minden annyira „nyílt” és annyira „vallomásos” ezekben a versekben.

Nyílt, mint a vasárnap—hétfő vonal. Mely megmondja pontosan: mi van erre és mi arra; csak aztán lecsúszik róla az elménk. Az imént még nyugatra voltunk egy ponttól, most keletre vagyunk... mi ez egyáltalán?

Mi ez egyáltalán; nem kérdez kevesebbet N. N. És nem az emberi elmekonstruk-ciókra kérdez; efféle vasárnap—hétfő vonalakra; inkább egyé éli az elmeszüleményt (a költészetet, amennyiben ily rútol is nevezhető) és azt a bizonyos-bizonytalan víz-hullámozást, ahol még bójásor sem jelöli okos vívmányainkat, ahol hajók és mada-rak egyforma jeltelenséggel úsznak-repülnek át — node: hova át? Yorick a tűnt koponya- és testállag kihantolása volt; és már a „nagyság” ígérete. (Micsoda kép-telen, sekélyes fogalom újra!) N. N. *bolyongásai* a megérkezhetetlenség és a belső szétválaszthatatlanság útvonalait rajzolják elénk; ott körözve mindvégig... hol is? (hogy érvényesen próbáljuk megfogalmazni!) a megélt dolgok bemérhetetlenségének

féléber tudatállapota és a kiválasztott hivatásosság (bizonyos költőség) egymásra-
vetülésének vidékein. Nincs, amit Kormos a neki kellő dolgok közül ne a nekünk
kellő legmagasabb fokon tudna. Amikor a fentebbiekben valami „megközelíthet-
lenséget” emlegettem, így gondoltam talán: az utak sokasága a lehetőségek kime-
rítetlenségét sugallja nekünk; a hiteles részletek az „ott jártam!” alvajárási biz-
tonsággal megejtett igazolását. De máris félresöpri — épp ezzel a bizonyító gesz-
tussal söpri félre! — a bizonyítás szükségességét. Mintha azt mondaná: Hát nem
mindegy, hol? Itt jártok ti is... És így tovább. Nem alvadt vérrögök az N. N.-
múzeum darabjai; és nem múzeum, ahol ezek az alvadt vérrögök őrzetnek. *Csak*
ekkora ellentmondás feszül itt. Elég nehéz lehet emberként kibírni.

Épp ez, az emberként kibírás teljesítménye, ennek értékelése sikkad el mindig
olyan könnyen, ha Kormosról gondolkodunk. Pedig...! De hát ebben is ő a „hibás”;
mintha legyintene, hogy: semmiség. Mintha el akarna altatni minket azzal, hogy:
„Hát úgy ez volt, meg az volt... Itt jártam, meg ott jártam... Majd csak meg-
leszek valahogy ezután is és minden egyéb is meglesz.” Ezt nem szabad elhinni
Kormosnak. A legritkább fajta forrongás lapul az ő költészetének „tarka” felszíne
alatt. Nem hinném, hogy egyetlen eleme is megkülönböztethető. Nem hinném, hogy
úgy egészében nem a legforróbb — vagy: nem a leghidegebben öngyilkoló! — réte-
geket rejti a fájdalmasan gyönyörűségei verskülszín alatt ez a világjáró! Engem az
N. N.-könyv arról győz meg, hogy szerzője egészen ritka nagyságrendű tragikus
alkat, akinek ezt azért valahogy túl kell élnie... és hogy a verseinek erre hivatott
részében mindig is körülbelül erről van szó.

(Csak az illendőség diktálta iménti mondatom elbizonytalanító szavait. A tisz-
telet: hogy itt olyasmit látok, amihez avatatlan kézzel nem nyúlhatok; melynek
legbelsőbb ügyeibe, holmi kitérővel, aligha avatkozhatom.) Ezt azért így egyszer
mégis ki kellett mondani. Legalább háromféleképpen nézhetek a mai magyar költői
szuper élvezőnyre, hogy Kormost — az N. N.-kötettel! — a legelsőik közé lássam.
A tragikus alkat önmagában nem érdem, ki vitatná; a szakjellegű elhivatottság —
én ezt profiságnak is szoktam nevezni — és a tragikum egyévi olvadása azonban
már-már olyan sugárzást ad, mint egy autóverseny-szerencsétlenség hirtelen felcsapó
lángja, melyből nem tudni, élve húzzák-e ki az indulót. *Így érve a tragikumot,*
művészetté, „esztétikumá” tett veszélylehetőségként, így látom ott Kormost a
mezőny legelején valahol. És hogy egy másik szempontot nézzünk: a csendesebb
oldalt. Az emberi öröm- és fájdalomsterénak aligha akad elbűvöltebb megszólal-
tatója nála. Elbűvölt, így mondtam, nem „elbűvölő”; az elbűvölt költő olyasmiket
művel, amit egyéb, hasonló-tökéletlen szóval „a kegyelmi állapotban végrehajtott
cselekvés”-nek is nevezhetnek. Nem halandzsát mondunk itt; elég egyetlen versét
példának hozni, *látszik* minden. Ahogy a szavak *bejönnek* a kezén, ahogy mintha-
addig-ose-hallott módon jönnek be; ahogy ezzel a valóban természeti mikrokoz-
moszvilággal lenyűgöz minket, és míg így „alszunk”: már tovább is vezetett, és
valami hallatlan szomorúságra ébreszt, miközben pompásan mókázik. Aztán — nem
udvariatlanul, csak mint akinek *valóban dolga van!* — megfélekedzik róla, hogy ott
vagyunk, és bevall valamit; képes rá, hogy megajándékozzon minket azzal az érzés-
sel: nem zavarjuk. Egyáltalán, mintha egész költészetére az lenne kiírva „Ne zavarj”
helyett, hogy „Nem zavarasz”. E tábla minden rejtelmes melléközöngéjét is érte-
nünk kell.

A „Gyors madár-Niagara zúdul” kezdetű versre gondoltam az imént, példát
emlegetve. A „zúdul” után így folytatódik a szöveg:

*„ötven évemre fröcskölődve, csurdig
a vérző-füvű-rét zöld füttyögéssel:
rigók, csizék hullámlanak, pírók
csirreg egy galagonya-kottaágon,
havat futtatnak északi egekre
a barázdabillegető-bakák...*

... baktattam a királydinnyés homok
kéksárga lepedőjén fölsziszegve,
támasztva vállam Szent Lajos-sziget
öreg falának, szekérutakat
hömpölygetett időm Miasszonyunk
Katedrálisa fölött, déli tengert
Mecsér és Miklós és Lébény között ..."

(Nem ismétlem meg, mire figyelünk itt; úgysem arra figyelünk; valami többre:)

„... ahová visszamenni volna jó;
... Orromba csap az égő fű szaga,
... nem fájna, ha egy nagy csontkalapács
a halántékomra csörditene,
de utánam, uraim, mi marad?
mert tenyerem csak semmivel tele,
árkok szikráznak benne karcosan ..."

— és így tovább; míg eljut a záró sorig, ahol az iménti „semmi” is helyes értelmezést kap:

„... én kezdettől magamra számítok.”

Ha képesek vagyunk rá, hogy a költészetet ilyen, kezdettől magára számító, magától s a világtól semmit meg nem tagadó, de saját „szerves” létezésén kívüli támaszokra nem építő viszonylatrendszerként elfogadjuk; ha meg tudjuk érteni, mennyire nem „önmagáért való” ez a szépség, és mennyire nem a „szépsége” számít a dolognak, hanem valósága: az, hogy önmaga; ha kibírjuk, hogy ilyen rejtelmes, elmelecsusszantó maradjon valami, ami pedig minden szavával oly vallomásosan eleven társunknak is ígérkezik: ha mindez így van, Kormos N. N.-jét ott kell látnunk az utóbbi néhány évtized legjelentősebb magyar nyelvű költői teljesítményei közt; és még a cipőnk se kell lehúzni, ha a *köteteket* számláljuk e végben. Dolgozatíróként a ráfigyelés általam helyesnek vélt arányait szerettem volna jelezni és sugallni; szerencsére az N. N. elsősorban olvasmány, s nem értéktárgy; mindazonáltal magunk lennének szegényebbek, ha a dolognak csak az egyik vagy csak a másik vonatkozását látnánk: *csupán* a rejtelmes áthajlásvonalat, s nem a jeltelen-jeles hullámokat-szigeteket (Nukufetau! Funáfuti! Főnix!); *csupán* a természetadta képződményeket, s nem az emberigyekezet vonalát, a megfoghatatlan eredményű vágyat, hogy rögzítsünk valamit abból, ami különben „csak” van. (*Szépirodalmi*, 1975.)